

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteko on kattavasti laadittu ja se tunnistaa toimintaympäristön muutokset ja haasteet tulevaisuudessa. Väestönmuutos, eriarvoisuuden kasvu, teknologian kehitys, työ- ja elinkeinoelämän murros, ympäristön tila ja ilmaston muutos, demokratia ja ihmisoikeudet sekä kansainvälisyys ja globaalit ongelmat tulee huomioida, jotta koko väestön sivistykselliset oikeudet ja hyvinvointi voidaan edelleen turvata. Myös rakenteelliset muutokset toimintaympäristössä, ennen kaikkea hyvinvointimaakuntien perustaminen, muuttavat alueiden hallintorakenteita ja kuntien ja valtion työnjakoa sekä tehtäväkenttää. Julkisen hallinnon on jatkossakin turvattava keskeisten toimintojen saatavuus ja saavutettavuus sekä alueiden taloudellinen kantokyky toimintojen ylläpitämiseksi myös väestöään menettävillä alueilla.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visio/tavoitetila on hyvä ja tavoiteltava edelleen maailman kärjessä toimivalle ja asemaltaan tunnustettavalle sivistyneelle, osaavalle ja koulutetulle Suomelle. Lapsen, nuoren, aikuisen ja oppijan hyvinvointiin (psykykinen, fyysinen, sosiaalinen ja taloudellinen) on kiinnitettävä huomiota ja siihen on panostettava, koska hyvinvoiva yksilö on oppiva ja oppiva yksilö on kokeileva, innovatiivinen kehittäjä ja tulevaisuuden tekijä. Resurssit on turvattava laadukkaan ja saavutettavan koulutuksen järjestämiseksi koko maassa ja lainsäädännöllä on mahdollistettava joustavia ja monimuotoisia koulutuksen järjestämisen tapoja.

Koulutuspoliittisessa selonteossa esitetyt toimenpiteet tähtäävät siihen, että asetettu visio toteutuu. Toimenpiteiden täsmällinen muoto ja jakautuminen normi-, resurssi tai/ja informaatio-ohjaukseen tai näiden yhdistelmään tarkentuu vasta varsinaisessa valmisteluprosesseissa, johon selonteon pohjalta ryhdytään. Koulutuspoliittiselle selonteolle laaditaan toimeenpanosuunnitelma, jossa on huomioitava riittävät rahoitustarpeet osana julkisen talouden suunnittelua. Rahoituksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys ovat edellytyksiä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Luonnoksessa ei huomioida riittävästi oppivelvollisuuden laajentamista. Sitä tukevat toimenpiteet olisi entistä enemmän aloitettava jo varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa. Miten edistetään oppilaiden hyvinvointia, osallisuutta, tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä, kouluviihtyvyyttä ja kouluun kiinnittymistä? Useiden tutkimusten mukaan nämä asiat vaikuttavat myös koulumenestykseen ja oppimistuloksiin positiivisesti. Oppivelvollisuuden laajentamisessa myös oppilaan ohjauksen merkitys korostuu entistä enemmän myös perusopetuksessa. Miten tämä näkyy luonnoksessa?

Selonteko ei tunnista perheitä lasten ja nuorten oppimisen ja hyvinvoinnin kasvu- ja kehitysympäristöinä eikä varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteyttä perheisiin, ainoastaan palveluohjauksen kohteina. Selonteossa ei tunnisteta avointa varhaiskasvatusta – ollaan huolissaan varhaiskasvatuksen osallistumisasteesta. Tulisiko avoin varhaiskasvatus tunnistaa osana varhaiskasvatuksen kokonaisuutta?

Tavoitteissa tulee huomioida avoimen varhaiskasvatuksen sekä perheiden kohtaamispaikkojen tarve ja toiminta ja niiden edelleen kehittäminen kunnissa lasten hyvinvoinnin tukena.

Tavoitteena on, että jokainen suomalainen lapsi ja nuori saa maailman parasta varhaiskasvatusta ja koulutusta lähipalveluna. Miten määritellään lähipalvelu ja onko määritelmä valtakunnallisesti sama?

Luonnoksessa ei määritellä, mitä ovat varhaiskasvatuksen yhteydessä olevat matalan kynnyksen palvelut.

Lasten kehittyminen tapahtuu yksilöllisesti, mikä on otettava huomioon koulun aloittamisessa ja siihen liittyvässä lainsäädännössä.

Rahoituksen ja lainsäädännön kehittämisessä tulee huomioida perheiden kanssa tehtävä työ, monialainen ja -ammattillinen yhteistyö sekä palveluiden yhteensovittaminen oppilashuollon, sosiaali- ja terveydenhuollon, nuorisopalveluiden sekä järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Mm. positiivisen erityiskohtelun rahoitukseen tulee sisällyttää mahdollisuus perheiden kanssa työskentelyyn. Varhaiskasvatuksella ja esi- ja perusopetuksella tulee olla mahdollisuus tukea perheitä mm. tunne- ja vuorovaikutuskasvatuksessa, lasten lukutaidon edistämisessä jne.

Millä toimenpiteillä turvataan koulutun ja osaavan henkilöstön riittävyys läpi koko valtakunnan?

Hyvinvointimaakuntia muodostettaessa tulee vahvistaa kuntien sivistyspalvelujen ja maakuntien sotepalvelujen saumaton yhteistyö. ”Toimintojen kohteena” ovat samat kuntalaiset/kansalaiset, joten lasten kasvun ja oppimisen tukeminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen lähtee äitiysneuvolasta ja sen on toimittava perheiden tukena. (si-sote-yhteistyö). Tähän on luotava myös toimivat ja tasapuoliset rakenteet alueellisesti.

Suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen kehittämisohjelma tulee tarpeeseen, kunhan se huomioi myös valmistavan opetuksen kehittämistarpeet sekä vaihtelevat ja eri ikäisinä Suomeen saapuvien maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten tarpeet. Valmistava opetuksen rahoituksen tulisi olla joustavammin oppimisen tuen tarpeet huomioiva, myös valmistavan opetuksen keston osalta. Ohjelmassa on huomioitava eri kuntien ja alueiden vaihteleva maahanmuuttajataustaisen väestön määrä ja sen myötä erilainen osaamistaso kohdata maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden tarpeita eri kasvu- ja oppimisympäristöissä.

Rahoituksen painopisteen siirtäminen perusrahoitukseen on tervetullut toimenpide, kunhan varmistetaan kuntien mahdollisuudet kohdentaa resurssi siihen, mihin se on tarkoitettu.

Luonnoksessa korostetaan digitaalisen oppimisen merkitystä toisella asteella ja korkeakouluissa. Esi- ja perusopetuksessa kuitenkin luodaan perustaidot digitaalisen osaamisen kehittymiselle. Miten edistetään tasa-arvoisia TVT-taitojen oppimismahdollisuuksia esi- ja perusopetuksessa?

Etä- ja verkko-opiskelun taloudellisia järjestämismahdollisuuksia perusopetuksessa on kartoitettava ja lisättävä etä- ja verkko-opiskelun mahdollisuuksia niissä yhteyksissä, joissa se tuottaa oppilaalle tasavertaisempaa, laadukkaampaa ja monipuolisempaa opetusta kuin tällä hetkellä. Yhteistyö- ja verkko-opetustarpeita sekä muutostarpeita lainsäädäntöön perusopetuksen sulautuvan ja verkko-opetuksen mahdollistamiseksi lähiopetuksen tueksi on mm. seuraavissa osa-alueissa:

- harvinaisten kielten opetus (valinnaiset kielet, oma äidinkieli)
- eri uskontojen opetus
- syrjäytymisuhan alla olevat oppilaat, joilla on paljon poissaoloja
- sairaat oppilaat
- lahjakkaat oppilaat, jotka voisivat opiskella jo etupainotteisesti toisen asteen opintoja
- muut erityistilanteet.

Lukutaidon edistämistoimissa ei mainita varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhteistyötä kirjastojen kanssa. Jo tähän mennessä haussa on ollut rahoituksia, joissa kirjaston soveltuvuutta kehittämishankkeiden koordinaattoriksi ei ole tunnustettu ja sallittu. Rahoituslainsäädännön ja avustusehtojen tulee mahdollistaa joustava yhteistyö kunnan sisällä ja kuntien kesken.

Koulutusjatkumo: varhaiskasvatus-esiopetus-perusopetus-toinen aste – joustavuus, sujuvat siirtymät, nivelvaiheet ☐ yksilöllisyyden huomioiminen, erityspiirteiden/-tarpeiden huomioiminen?

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutusta ei ole pohdittu selonteossa.

Toisella asteella resurssoitava riittävästi opiskelun tukipalvelut ja opinto-ohjaus. Hyvinvoiva opiskelija on oppiva opiskelija. Opiskelijan hyvinvointi (fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja taloudellinen) on oppimisen perusta. Hyvinvointinäkökulma tulisi nostaa vahvemmin esille selonteossa.

Hyvä tavoite lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen kurssien/osien yhdistäminen nykyistä joustavammin. Samoin toisen asteen koulutuksen ja työelämän yhteistyön vahvistaminen on tärkeää.

Toimintaympäristö muuttuu, väestökehitys alueellisesti erilaista. Toisen asteen koulutuksen saatavuus ja saavutettavuus turvattava maan kaikissa osissa. Tähän pyritään koulutusalojen, koulutusmuotojen ja koulutusasteiden yhteistyöllä. Luonnoksessa koulutuksen järjestäjärankenteen

uudistuminen ja uudistaminen ratkaisuna tähän. Tavoitellaanko selonteossa yhtä toista astetta (ns. nuorten koulu) vai hallinnollisia ja taloudellisesti vahvoja koulutuksen järjestäjiä, joiden alla edelleen toimii ammatillinen toinen aste ja yleissivistävä lukiokoulutus?

Toisen asteen ammatillinen koulutus on käynyt rankan rahoituksellisen uudistuksen läpi. Onko yleissivistävään toisen asteen koulutukseen tulossa rahoitusuudistus? Jos toisen asteen koulutuksen järjestäjätahoja on jatkossa oleellisesti nykyistä vähemmän, tulee varmistaa, että rahoitus on riittävä. Miten mahdollinen rahoitusuudistus tukee koulutusalojen ja koulutusasteiden yhteistyön tiivistämistä?

Jos toisen asteen koulutuksen järjestäjiä on jatkossa oleellisesti nykyistä vähemmän, miten oppivelvollisuuteen kuuluva opiskelijan kotikunnan vastuu oppivelvollisuuden suorittamisesta ja opiskelupaikasta pystytään hoitamaan sujuvasti?

Kansallinen strategia digitaalisten oppimisympäristöjen osalta on kannatettava, joskin todella haasteellinen tehtävä. Pandemian aikana saavutettua digiosaamista on hyödynnettävä myös jatkossa.

Tavoitellaanko osaamistason vai koulutustason nostamista? Tärkeää on kehittää sujuvia ja joustavia polkuja, joilla mahdollistetaan jatkuva oppiminen ja erityisesti aikuisten elinikäinen oppiminen.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Tavoitteena on, että 2030 puolet ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Aloituspaikkamäärää pitää kasvattaa sekä koulutukseen pääsyä helpottaa ja monipuolistaa. Esim. avoimen korkeakouluväylän kautta ”sisään pääsemistä” tulee kehittää tässä korkeakoulutuksessa tarvittavan osaamisen osoittaminen. Tällä voidaan nopeuttaa koulutusjatkumoa ja vähentää tarpeettomia välivuosia.

Tavoitteena lisätä ulkomaalaisten osuutta korkeakoulujen opiskelijoissa koulutus- ja työperäisen maahanmuuton sujuvoittaminen sekä kotouttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan kehittämiskohteeksi tämän saavuttamiseksi.

Korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen tarjoaminen laajasti eri puolella Suomea. Digitaaliset palveluympäristöt mahdollistavat aikaan ja paikkaan sitomattoman digiopintotarjonnan. Korkeakoulujen lisääminen? Voidaanko tavoitetta edistää korkeakoulujen välistä yhteistyötä entisestään tiivistämällä?

Opiskelijalle tulee olla mahdollista suorittaa tutkintonsa eri korkeakouluista kootuista suorituksista, joiden vastaavuus tutkintotodistuksen antavassa korkeakoulussa on tunnustettu. Opiskelija voi siis olla kirjoilla ja saada todistuksensa yhdestä korkeakoulusta ja suorittaa opintonsa myös muissa korkeakouluissa järjestettävillä suorituksilla.

Korkeakouluihin rakenteisiin ei puututa ja sen vuoksi Koulutuspoliittinen selonteko ei sisällä mitään sellaista uutta, jolla suomalaista osaamista ja kilpailukykyä viedään voimakkaasti eteenpäin. Koulutuspoliittisessa selonteossa tulisi antaa mahdollisuus kokeiluihin, joissa mm. aidosti

mahdollistetaan yksilölliset polut toiselta asteelta korkeakouluihin sulauttamalla kouluasteita osittain yhteen esim. Yliopistolukio-konseptin avulla.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

TKI-rahoituksen nostaminen neljään prosenttiin kansantuotteesta on kannatettava. Tiedekasvatuksen kehittämisessä ja rahoituksessa tulee huomioida erityisesti alhaisen koulutustason alueet ja maakunnat.

”Huippuosaajat muuttavat Suomeen ja parantavat Suomen osaamistasoa” ☒ koulutus- ja työperäisen maahanmuuton sujuvoittaminen sekä kotouttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan kehittämiskohteeksi tämän saavuttamiseksi.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaassa sivistystyössä saavutetun osaamisen tunnistaminen, tunnustaminen ja vieminen Koski-tietovarantoon on kannatettava tavoite.

Riittävä rahoitus on turvattava maahanmuuttajien kotouttamissuunnitelman mukaiseen luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen ja muun kotouttavan koulutuksen järjestämiseen.

Monet vapaan sivistystyön oppilaitokset antavat taiteen perusopetusta – miksi tätä ei ole nostettu tässä esille? Samoin aikuisten perusopetus – missä tästä maininta, linjaukset ja tavoitteet?

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

On hyvä, että osaamistarpeiden moninaisuus ja eri koulutustasojen sisältöjen yhdistelytarve on tunnistettu.

Jatkuvan oppimisen järjestelmää rakennettaessa on tutkittava, miten työelämässä olevan väestön osalta turvataan tosiasialliset mahdollisuudet täydentää opintoja. Työelämä on vaativaa eikä suurimmalla osalla näytä olevan ajallisia ja taloudellisia resursseja eikä muita opiskeluun tarvittavia voimavaroja kouluttautua työn ohella. Aikuisopintotukijärjestelmä sulkee ulkopuolelle ison osan todellisesta täydennyskoulutustarpeesta sekä jatkuvan oppimisen periaatteella tapahtuvasta uudelleen suuntautumisesta tai alan vaihdosta. On pitkälti alasta ja työnantajasta riippuvaista, kuinka paljon työkäiset voivat opiskella palkallisesti työaikana. Jatkuvan oppimisen järjestelmää rakennettaessa tulee huomioida mahdollisuus hyödyntää oppisopimuskoulutusta myös suhteellisen lyhytkestoiseen täydennyskoulutukseen.

Miten osaaminen ja työuranaikainen oppiminen tunnistetaan, tunnustetaan ja ”rekisteröiminen” tapahtuu – tarvitaanko tällaista tietoa? Miten turvataan jo työiän ohittaneiden jatkuva oppiminen ja riittävät valmiudet sähköistyvässä toimintaympäristössä?

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Miten turvataan osaavan ja koulutetun henkilöstön saatavuus ennen kaikkea alueilla, joissa väestö vähenee ja vanhenee?

Henkilöstön saatavuuden turvaaminen vaatii nykyistä vahvempia toimenpiteitä. Erityisesti varhaiskasvatuksen ja opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön osalta on suuri pula varhaiskasvatuksen opettajista, psykologeista ja vastaavan kuraattorin kelpoisuuden omaavista. Varhaiskasvatuksen erityisopettajista ja erityisluokanopettajista on niin ikään pula. Opettajankoulutuslaitosten keskittäminen on vähentänyt kaikkien yleissivistävän koulutuksen kelpoisten opettajien saatavuutta seuduilla, joilla ei ole opettajankoulutusta. Vaikeaa on myös mm. oman äidinkielen opettajien sekä eräiden uskontojen opettajien saatavuus.

Kasvatus- ja opetushenkilöstölle on tarjolla melko runsaasti täydennyskoulutusta, mutta mahdollisuudet irrottautua koulutukseen työpäivän aikana ja työn ohessa ovat hyvin rajalliset. Virkaehtosopimuksen mukaiset koulutuspäivät eivät riitä selonteossa esitettyjen moninaisten aiheiden kehittämistyöhön ja täydennyskoulutukseen osallistumiseksi. Tästä syystä kustannukset osallistumisesta jäävät työnantajalle ja työnantajan mahdollisuudet ohjata henkilöstöä koulutuksiin ovat täten hyvin rajalliset. Kasvatus ja opetushenkilöstön osaamisen turvaamisessa on huomioitava etäkoulutusten mahdollisuudet entistä paremmin sekä asiaan vaikuttavat seikat kokonaisuutena, ml. virkaehtosopimukset.

Nopeita koulutuksia varhaiskasvatukseen järjestettäessä on huomioitava koulutuksen laadukkuus, että henkilöstön pedagoginen osaaminen voidaan turvata.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus vahvistavat lasten ja nuorten hyvinvointia. Harrastamisen Suomen mallin rahoitus tulee turvata.

Kannatettavana nähdään taiteen perusopetuksen alueellisen saavuttavuuden tukemista.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Opintotuki -luvusta puuttuu kokonaan aikuisväestön opiskelun tukeen liittyvät teemat ja toimenpiteet. Näiden tulisi olla suhteessa tavoitteisiin jatkuvasta oppimisesta.

Opintotuen tason tarkastaminen siten, että se mahdollistaa päätoimisen opiskelun.

Opiskelijan omien tulorajojen korottaminen (ja opiskeluaikainen joustavuus) siten, että opiskelu ja työssäkäynti mahdollistuu sekä vanhempien tulorajojen tarkistaminen nähdään kannatettavana.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Suomessa on kaksi kansalliskieltä, suomi ja ruotsi. Oikeus omaan äidinkieleen ja sen käyttöön liittyy perusturvallisuuteen sekä ymmärretyksi ja kuulluksi tulemiseen. Suomen lainsäädännössä oikeus molempien kansalliskielten käyttöön ja oikeus ruotsinkieliseen koulutukseen on turvattu. Käytännössä ja arkipäivän tilanteissa nämä oikeudet eivät aina toteudu. Yhteisillä tavoitteilla ja yhteistyöllä

luodaan kaikilla koulutusasteilla tasa-arvoisempaa, osallistuvampaa korkeatasoisempaa ruotsinkielistä koulutusta.

Tavoitteet ovat kunnianhimoiset – alueelliset erot ja erityispiirteet tulee huomioida.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Si-sote-yhteistyössä tulee maahanmuuttajaperheissä kannustaa lasten osallistumista varhaiskasvatukseen ja siellä resurssoida riittävä kielenoppimisen tuki. Riittävä kielitaito luo perustan koulumenestykselle.

Kehittämissuunnitelmassa tulee huomioida myös valmistavan opetuksen kehittäminen osana koulutuspolkua sekä huomioitava erityisesti yli 10-vuotiaana Suomeen tulevien kielitaidon oppiminen. Myös osaavan henkilöstön saatavuus koko maassa vaatii huomiota.

Opiskeluhuollon palveluiden kehittämisessä tulisi huomioida maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten riittävä tuki omana kokonaisuutenaan ja tarjota esim. soveltuvaa täydennyskoulutusta muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla.

Maahanmuuttajataustaisten aikuisten tutkintojen tunnustamista sekä tarpeen mukaisen kielitaidon hankkimista tulee sujuvoittaa.

(HUOM! Selonteon luvusta puuttuu kokonaan tiivistelmä tavoitteista ja toimenpiteistä.)

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

-

Siekinen Virpi
Mikkelin kaupunki - sivistyksen ja hyvinvoinnin palvelualue